

ГАЛИНА СЮТА
СЛОВЕСНО-ОБРАЗНІ ЗНАКИ НАЦІОНАЛЬНОГО МОВОМИСЛЕННЯ В
УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ДІАСПОРИ

«Українська аура» творчості простежується у мовностилях як авторів-емігрантів старшої генерації (Б. Нижанківський, Ю. Клен, Яр Славутич, І.Багряний, В. Лесич, М. Ситник, О. Лятуринська, Ю. Липа та ін.), так і молодших митців, літературне становлення яких відбувалося поза рідномовним середовищем (Б. Бойчук, Б. Рубчак, Е. Андієвська, Ю.Тарнавський, В. Вовк, П. Килина, М. Царинник, Ю. Коломиєць та ін.). І хоч творчі засади усіх цих авторів підвести під якийсь спільний знаменник просто неможливо (надто різними є їх мистецькі уподобання, світосприйняття і засоби його мовно-образного вираження), їх все-таки об'єднує потужний струмінь національного мовомислення.

Які ж структурно-семантичні ознаки цього мовомислення?

Богдан Рубчак, розглядаючи українську поезію зарубіжжя з погляду її закоріненості в народну словесну традицію, зауважив, що вона «аж ніяк не обмежується конем чи дівчиною в хустині, а втілює в собі найвище досягнення безгранної душі поетичного мистецтва». Йшлося про те, що поети старшої генерації здебільшого йшли уторованим шляхом наслідування поетичної традиції. Із твору в твір, із стилю у стиль переносили ті самі фольклорно забарвлені образи. Прагнучи розірвати це замкнуте коло, поети Нью-Йоркської групи своїми стилістично-образними шуканнями розгерметизовують українську поезику, активізують глибинний потенціал національної метафори і символу і тропу. Відштовхуючись від усталеного, беручи його за основу, вони демонструють нові, цілком несподівані, але виразно «українські» асоціативні зв'язки. Скажімо, як та ж уже дещо збита, стилістично затерта рослинна символіка. В інтерпретації поетів-новаторів навіть у картинах природи звична **тополя** виявляється не стандартним елементом пейзажної метафори, а інтертекстуальним символом, за яким — код національної словесності, код пам'яті, код морального роздвоєння поета між двома Батьківщинами: «*Як ті **тополі**, спогадом готичні,/ що їх не можна летом пережити*»; «***тополі** самогубний лемент/ до розчинів щонічних додаю*» (Б. Рубчак); «*сумують срібно **тополі** - моя гостра далека печаль*» (В. Вовк). При цьому помітною є експресивність семи «гостра» — прикметник із візуальної характеристики природної форми дерева трансформується у метафоричний показник інтенсивності почуття (*самогубний лемент: гостра далека печаль*).

Українське поетичне мовомислення відразу впізнаємо також у асоціативно ускладнених «рослинних візіях» Б. Бойчука: «*в устах росли шорсткі **коноплі** голосів*», «***Червона рож**а кожного згоряє*», «*розмови, що ростуть, **мов вишні***», «*зломить бажання мої, як вербу*», «*Налий тоді в полумисок надій / запаху рум'янку*». Такі образи не можуть мати однозначного прочитання і розшифрування — надто багатозначною є їх семантична структура. Скажімо, образ **червона рож**а можемо трактувати як *життя* або ж як *кохання*. А усталений в українській поезії асоціативний зв'язок **верба** — *сум, журба* розширюється і захоплює у поле семантичної дії значення *крихкість*.

Поезія авторів Нью-Йоркської групи приваблює багатством складних метафор, за якими — народнопоетична традиція і тонке відчуття розвитку семантичних можливостей слова. Тут — уся гама образних слововживань — топоніми, назви народних музичних інструментів, побутово-прикладних реалій, орнітосимволи, алюзії, асоціації. І щоразу це нове словесне втілення, свіже бачення, але незмінна, постійна етноконотація. Саме в ній утілюється «глибокий внутрішній демократизм духу, коли мистецька рафінованість органічно поєднана із сповіданням простих істин і відчуттям рідного кореня» (М.Коцюбинська). Тому й сприймаються ці словесні образи як органічні елементи м о в о м и с л е н н я .

Ось, наприклад, такі, на перший погляд, «автоматизовані» у поетичній мові назви ужитково-прикладних реалій — *вишивка, писанка, плахта, гердан* та ін. У мовотворчості В. Вовк — поетеси, якій, притаманне постійне, неприховане, за словами М. Коцюбинської,

«подекуди щемке відчуття рідного ґрунту», — вони то максимально наближені до прямого, номінативного значення («ховає **вишивка** чужину стіни», «ґріюся до гарячих барв **вишивок**»), то виявляють нові семантичні відтінки і асоціації («**вишивана ніч**», «неба **оксамитна плахта**», «Заходить червона **писанка**,/ Боровики ховають під **кресані**», «**Писанка** небом котилася,/ Упала у човник місяця»), то формують основу асоціативно ускладнених образів («Хтось торкнувся струни,/ Розірвав гердани, — І **Покотились**»; «За **топірцем** манджає білий день,/ І ніч готує знов зірок **макітру**»). Насиченість поезії такими образами природно творить єдине цілісне тло українського мовомислення. Та особливої уваги заслуговують високохудожні новотвори, твірні основи яких теж є етноконотованими: «Черемошем котилася/ **Розтрембітані** жалощі, Наче докір, за мною услід» або «Уже сонце заходило/ На червоно розписане,/ Як пішла я **безплайно**, мов звір».

Наскрізність таких етнокультурних конотацій спостерігаємо практично у всіх тематично-асоціативних лініях діаспорної поезії. Скажімо, семантичне поле «звук» часто реалізується через метафорично опосередковані образи популярних серед українців музичних інструментів: «Не співайте мені пісень... голосінням **скрипок** крізь воскові пальці» (Ю. Тарнавський); «Ти пристрасно тултимеш до лона спів **сопілки**» (Б. Бойчук); «весни **трембітна гра**» (В. Вовк); «листки дрижать **дримбами**» (В. Вовк). За цими назвами прочитуються усталені асоціації — туга за Україною: «Зимою бачу ще свою Вітчизну,/ Як вод замовкне **сопілкова гра**» (В. Вовк).

Органічно національний спосіб мовомислення і мововираження виказує також значна кількість образів, тропів, побудованих за традиційними словотвірними моделями. Наприклад, широко використовуваною формою вираження авторського ставлення до зображуваного стають для поетів суфікси-демінітиви: «джміль у жовто-чорній **ризоньці**, шукач гудучий, віється» (В. Барка); «А понад ними **віночок сонця**» (В. Вовк); «**вихорець** з обличчям листопада» (Е. Андієвська); «ти ж завбільшки з ніготь на **мізинчику дитяти**» (Ю. Тарнавський).

Цікаво, що освоюючи експресивну виражальність суфіксів-демінітивів, автори не оминають увагою і пейоративних форм з типовою для них експресією іронічності, насмішкватості, зневажливості: «Московську задрість і татарську злість/ У **очках крокодилячих** укрито» (Б. Рубчак); «Мушу знати життя студене/ вбивчохтивих щілин **очиць**» (Б. Рубчак); «Ти людяність віддав на кпини й глум/ Людці тобі при тім гаразд допомогли/ І ходиш, мов **кнурець**, пихатий» (Е. Андієвська). Інвективність таких суфіксів підкреслюють також інші поетичні складники з інтенсивною негативною оцінністю: епітети *крокодилячі, вбивчохтиві, пихатий*, мікро-образи *татарська злість, життя студене*. Експресивною насиченістю пейоративів уміло послуговується Ю. Тарнавський у поемі «У РА НА», де вони стають основними оцінниками суспільно-політичної ситуації та морально-психологічних умов життя в підрадянській Україні: «Сама в своїм городчику,/ зарослім бур'яном часу»; «Москва.../ така собі/ весела **вдовичка**/ в віденській опереті/ історії»; «Дивлюся далі -/ **старчик сіренький**, висохлий,/ **коліниця** разом,/ мов у **ослика**,/ блищать хитрі,/ уста,/ відчиняє їх -/ блее **ягнятком**».

Епізодично у мовостіях авторів діаспори трапляється показова для народної поезики семантична тавтологія: «Його **заструпила-спекла** промениста зрада» (Б. Рубчак); «Тьма тьма/ на **поля-луги** стелиться, лягає» (П. Килина); «Бабуся сива вийшла **думати-ридати** в сивий сад» (В. Барка); «Сиплю холодний жар на **луг-оболонь**» (В. Вовк).

Словесно-образними знаками української поетичної культури є також традиційні форми порівнянь — орудного порівняльного та сполучникових порівняльних конструкцій. Особливу стилістичну вагу у мовотворчості авторів нью-йоркської групи мають згорнуті метафоричні порівняння, вибудовані на основі популярних народнопоетичних образів: «Тепер мій час на мене **кряче круком**» (Б. Рубчак); «Повела зором, що був **замороженим терном**» (В. Вовк); «мій дух/ Кружляє **беркутом** у синяві» (В. Вовк). А ось інші порівняння, що відбивають національну специфіку світосприйняття і відповідного

мововираження: «Дні для мене довгі, **мов коноплі**» (Б. Бойчук); «Блистіла річка, **мов гердан**» (В. Вовк); «Новий вже обрій хилиться, **мов тин**» (В. Вовк).

Окреслені риси поетичного стилю підтверджують глибокі національні корені художнього мовомислення.